

Білорусь демонструє, як без значних змін у внутрішній політиці (режим далеко не вичерпав ліміт міцності), держава може переорієнтуватись у політиці зовнішній. Вчасно зрозумівши, який це шанс для Білорусі, О. Лукашенко виступив посередником у переговорах України та РФ, домовленості (що були підписані, але не виконуються РФ) отримали назву «Мінських». Сам факт прибуття на переговори лідерів західноєвропейських держав у столицю Білорусі поклав початок припиненню політичної та економічної ізоляції цієї держави.

Список використаних джерел

1. Антановіч Н. А. Политические трансформации на постсоветском пространстве: парадигмы изучения и ключевые исследовательские проблемы / Н. А. Антанович // Социология. – 2007. – № 2. – С. 24–41.
2. Бондаренко К. Земля нами здана без бою / К. Бондаренко // «Ї» Незалежний культурологічний часопис. – 2000. – № 18. – С. 260–268.
3. Гришкевич А. Выборы-2015. Около 480 зарубежных журналистов уже аккредитованы для освещения президентских выборов в Беларуси – Мирончик / А. Гришкевич // Новости Беларуси. БЕЛТА. – Режим электронного доступа: <http://www.belta.by/society/view/vybory-2015-okolo-480-zarubezhnyh-zhurnalistov-uzhe-akkreditovany-dlja-osveschenija-prezidentskih-164785-2015/>
4. Гринкевич О., Чередніченко О. Феномен Олександра Лукашенка / О. Гринкевич, О. Чередніченко // Політична думка. – 2000. – № 2. – С. 112–130.
5. Карбалевич В. Білоруська модель посткомуністичних трансформацій / В. Карбалевич // Політична думка. – 2000. – № 1. – С. 18–42.
6. Кордун О. Стосунки президента та Конституційного суду як дзеркало білоруської демократії / О. Кордун // Нова політика. – 1997. – № 1. – С. 8–11.
7. Полежай Т. МИД Беларуси рассчитывает на отмену в ближайшее время санкций со стороны ЕС / Т. Полежай // Новости Беларуси. БЕЛТА. – Режим электронного доступа: <http://www.belta.by/politics/view/mid-belarusi-rasschityvaet-na-otmenu-v-blizhajsheevremja-sanktsij-so-storony-es-163828-2015/>
8. Розанов А. Білорусь: вектори зовнішньої політики / А. Розанов // «Ї» Незалежний культурологічний часопис. – 2000. – № 18. – С. 223.
9. Смальянчук А. Білорусь у ХХ столітті: геополітичне становище і спроби формування власної політики / А. Смальянчук // «Ї» Незалежний культурологічний часопис. – 2000. – № 18. – С. 241–253.
10. Тышкевич И. Четыре основные задачи новой внешней политики Беларуси / И. Тышкевич // Хвиля. – Режим электронного доступа: <http://hvylya.net/analytiks/geopolitics/chetyre-osnovnyie-zadachi-novoy-vneshney-politiki-belarusi.html>
11. Чернов В. Политический режим в постноябрьской Беларуси / В. Чернов // Людина і політика. – 1999. – № 1. – С. 50–56.

References

1. Antanovich N. A. Polytycheskye transformatsyy na post-sovet-skom prostranstve: paradyhmy yzuchenyia y klyuchevye yssledovatel'skye problemy / N. A. Antanovich // Sotsyolohyya. – 2007. – № 2. – С. 24–41.
2. Bondarenko K. Zemlya namy zdana bez boyu / K. Bondarenko // «Yi» Nezalezhnyy kul'turolohichnyy chasopys. – 2000. – № 18. – С. 260–268.
3. Hryshkevych A. Vybyry-2015. Okolo 480 zarubezhnykh zhurnalystov uzhe akkredytovany dlya osveshcheniya prezident'skykh vyborov v Belarusy – Myronchuk / A. Hryshkevych // Novosti Belarusy. BELTA. – Rezhym elektronnoho dostupu: <http://www.belta.by/society/view/vybory-2015-okolo-480-zarubezhnyh-zhurnalistov-uzhe-akkreditovany-dlja-osveschenija-prezidentskih-164785-2015/>
4. Hrinkyevych O., Cherednichenko O. Fenomen Olexsandra Lukashenka / O. Hrinkyevych, O. Cherednichenko // Politychna dumka. – 2000. – № 2. – С. 112–130.
5. Karbalyevych V. Bilorus'ka model' postkomunistychnykh transformatsiy / V. Karbalyevych // Politychna dumka. – 2000. – № 1. – С. 18–42.
6. Kordun O. Stosunky prezidenta ta Konstytutsiynogo sudu yak dzerkalo bilorus'koyi demokratiyi / O. Kordun // Nova polityka. – 1997. – № 1. – С. 8–11.
7. Polezhay T. MYD Belarusy rasschityvaet na otmenu v blizhayshe vremya sanksyy so storony ES / T. Polezhay // Novosti

Belorusy. BELTA. – Rezhym elektronnoho dostupu: <http://www.belta.by/politics/view/mid-belarusi-rasschityvaet-na-otmenu-v-blizhajsheevremja-sanktsij-so-storony-es-163828-2015/>

8. Rozanov A. Bilorus': vektory zovnishn'oyi polityky / A. Rozanov // «Yi» Nezalezhnyy kul'turolohichnyy chasopys. – 2000. – № 18. – С. 223.
9. Smalyanchuk A. Bilorus' u KhKh stolitti: heopolitychne stanovyshe i sproby formuvannya vlasnoyi polityky / A. Smalyanchuk // «Yi» Nezalezhnyy kul'turolohichnyy chasopys. – 2000. – № 18. – С. 241–253.
10. Tyshkevych Y. Chetyre osnovnyie zadachy novoy vneshney polityky Belarusy / Y. Tyshkevych // Khvylya. – Rezhym elektronnoho dostupu: <http://hvylya.net/analytiks/geopolitics/chetyre-osnovnyie-zadachi-novoy-vneshney-politiki-belarusi.html>
11. Chernov V. Polytychesky rezhym v postnoyabr'skoy Belarusy / V. Chernov // Lyudyna i polityka. – 1999. – № 1. – С. 50–56.

Borynska O., Candidate of political science, Docent of the Department of International Relations and International Information, Interregional Academy of Personnel Management (Kyiv, Ukraine), olga.borynska@gmail.com

Authoritarianism in Belorussia: a chance for legitimization

The article analyzes political transformations in Belarus, tracing the path of the state from democracy to authoritarian political regime. The author identifies current geopolitical situation of Belarus, as well as the state's attempts to form its own political agenda according to today's realities. Belarus has an unprecedented opportunity to change its geopolitical position: military aggression of Russia against Ukraine makes it possible for Belarus to go beyond the limits of "exclusive partnership" with Russia, and to shift its orientation towards closer relations with the European Union and the United States. The above changes in the international arena can not only help to lift economic sanctions and political constraints from Belarus, but also to legitimize to some extent the existing political regime.

Keywords: the state of Belarus, foreign policy, transformation processes, the authoritarian regime, sanctions, Ukraine and the European Union.

Боринская О.Л., кандидат политических наук, доцент кафедры международных отношений и международная информация, Межрегиональная Академия управления персоналом (Украина, Киев), olga.borynska@gmail.com

Авторитаризм в Беларуси: шанс на легитимизацию

Анализируются политические трансформации в Беларуси, прослеживается путь государства от демократического к тоталитарному режиму. Определяется геополитическое положение Беларуси, попытки формирования собственной политики соответственно сегодняшним реалиям. Беларусь имеет беспрецедентную возможность изменить свою геополитическую позицию: военная агрессия РФ в Украину дает возможность Беларуси выйти за рамки «эксклюзивного партнерства» с РФ, переориентироваться на страны Европейского Союза и США. Такие изменения на внешнеполитической арене могут не только снять экономические санкции и политические ограничения с Беларуси, но и в некотором роде легитимизировать существующий политический режим.

Ключевые слова: государство Беларусь, внешняя политика, трансформационные процессы, авторитарный режим, санкции, Украина, Европейский Союз.

* * *

УДК 321.7(4–191.2)

Міненкова Н. Є.,

кандидат історичних наук, доцент, докторантка, Національний університет «Києво-Могилянська Академія» (Україна, Київ), minyenkova@gmail.com

ДО ПИТАННЯ ЛЮСТРАЦІЙ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Визначено специфіку поняття «люстрація» як складової процесів системної трансформації в країнах Центрально-Східної Європи. Люстрації розглядаються як інструмент правосуддя перехідного періоду, що може здійснюватися у різний спосіб «жорсткий» (відсторонення окремих категорій громадян від публічної сфери) та «м'який» (морального засудження факту співпраці із недемократичним режимом). Охарактеризовано два типи люстрацій: «ранній» та «пізній». Доведено, що модель і тип люстрацій обумовлюють, головним чином, три чинники: спосіб переходу (переговорний/революційний), рівень репресивності попереднього режиму та конфігурація політичних сил після падіння прорадянських режимів.

Ключові слова: люстрація, правосуддя перехідного періоду, системна трансформація.

Після «революції гідності» в Україні знов активно стали говорити про люстрацію. Вперше це питання піднімалось, ще на початку 90-х минулого століття, але тоді не дійшло навіть до обговорення проектів у Верховній Раді. Другий раз тематика люстрації стала актуальною одразу після подій «помаранчевої революції», – було підготовлено три законопроекти, але прийняти закон так і не вдалось. Отже, це вже третя спроба люстрації в Україні, і вона найбільш продуктивна ніж за всі роки незалежності: прийнято закон, розпочата процедура «очищення влади». Разом з тим, слід констатувати, що поряд з актуальністю проблематики, дуже часто бракує чітких відповідей на ключові питання, зокрема що таке люстрації, яких вона буває типів, як пов'язана із процесами системної трансформації? І це далеко не повний перелік питань, що потребують відповіді. Крім того ця проблематика «обросла» міфами та упередженнями щодо люстрації взагалі, а тим більше в контексті українським. Отже, «розмитість», невизначеність поняття, певна міфологізація і навіть демонізація процедури і наслідків люстрації в Україні обумовлюють актуальність цього дослідження.

Пріоритетність у науковому вивченні проблеми люстрацій належить зарубіжним авторам (Р. Девід, Л. Стан, Н. Недельскі, Х. Уеш, А. Опалінська, П. Гжеляк, Я. Волєнський, П. Жачек, Я. Холінський, П. Блажек, та ін.). Більшість же робіт вітчизняних авторів має публіцистичний характер, або присвячена окремим аспектам проблеми (С. Шевчука, О. Радченко).

Головна мета цієї статті в тому, щоб на основі політологічного аналізу люстраційних практик в країнах Центрально–Східної Європи ще раз звернутися до питання люстрацій у теоретико–методологічному аспекті, а саме визначити зміст поняття, охарактеризувати різні підходи у її проведенні, окреслити чинники, що визначають моделі і типи люстрацій.

Історичне та сучасне трактування терміну. Термін «люстрація» має латинське походження, вперше лат. слово «*lustratio*» зустрічається у греко–римській міфології й означає очищення через жертвоприношення. В середньовіччі поняття «люстрація» було добре відомо мешканцям Центрально–Східної Європи, зокрема люстраціями в Речі Посполитій називалися періодичні описи королівських маєтків, для визначення їх рентабельності (склад податного населення, грошові і натуральні повинності) [2, с. 734].

Сучасне розуміння термін «люстрація» отримав під час «оксамитових революцій» в країнах Центрально–Східної Європи. Чи не вперше, про проведення люстрацій, як інструменту перевірки на предмет співпраці із спеціальними службами кандидатів в депутати новообраного парламенту Чехословаччини у червні 1990 р. заговорив міністр внутрішніх справ Р. Сачер [8, с. 30]. Дуже швидко це поняття стає популярним, – під люстраціями розуміють процес верифікації осіб, які претендували на публічні посади у новоутворених державах.

У сучасній зарубіжній літературі люстрації найчастіше трактуються як один із інструментів правосуддя перехідного періоду (англ. *transitional justice*) у країнах Центрально–Східної Європи під час демократичного переходу (транзиту) [4, с. 9]. Тобто це комплекс заходів (перш за все, виявлення та недопущення), що впорядковують доступ до органів публічної влади, інколи,

освіти, медіа, інших сфер суспільно–політичного життя співробітників репресивних органів недемократичних політичних режимів під час трансформаційних змін.

Аналіз люстраційних практик показує, що «недопущення» в органи публічної влади та інші сфери суспільного життя колишніх співробітників спецслужб, партійних структур, державного управління у країнах Центрально–Східної Європи мало два концептуально протилежних підходи (люстраційні моделі).

Перший, – «жорсткий», у науковій літературі також можна зустріти назву «традиційний» [3], ця модель реалізується через відсторонення на певний час окремих категорій працівників, від зайняття визначених посад; чи (і) кримінальне переслідування. У такий спосіб люстрації здійснювалися в НДР, Чехії. Так у Чехословаччині згідно законів (малий та великий) про люстрацію, прийнятих у жовтні 1991 р., три категорії осіб: співробітники StB (Державна безпека), випускники, вищої школи КДБ та подібних закладів, а також партійні та державні діячі колишнього режиму відсторонювались на 10 років від зайняття публічних посад; виборчі посади не ліквідувалися, але найвпливовіші партії перевіряли довідки. Особи які отримували позитивні свідчення могли оскаржити їх спочатку у незалежній комісії (складалась з представників парламенту та МВС), а потім у суді.

Другий підхід – «м'який», що також ще має назву «ретроактивний» [3], передбачає розкриття відомостей про певні дії і осіб, що вважалися злочинними та, головним чином, «моральне засудження». У такий спосіб люстрація, реалізовувалась у Польщі. Два закони 1997 і 2006 рр. (при відмінностях у процедурі проведення), визначали необхідність оприлюднення інформації про колишніх співпрацівників прорадянського режиму в Польщі та публічному, моральному засудженні цього факту. Рішення про відсторонення від здійснення публічних функцій покладалось на виборців (щодо виборних публічних посад), або роботодавців (наприклад, працівники вищих навчальних закладів, журналісти тощо). Закон не вимагав при встановленні факту співпраці автоматичного звільнення такої особи, рішення повинен був приймати керівник.

Типи люстрацій за часом їх проведення. Другий важливий аспект для характеристики процесів люстрації це визначення критеріїв та характеристика типів, тобто пошук нових інструментів для більш глибокого розуміння об'єктів/суб'єктів вивчення, у нашому випадку процесів люстрацій. У попередніх роботах ми вже виділяли типи люстрацій у країнах Центрально–Східної Європи за пріоритетами у їх реалізації: 1) люстрації як спосіб поновлення історичної справедливості (Польща, Чехія), 2) люстрації як захист демократії (Чехія, НДР), 3) люстрації як презумпції колективної провини (країни Балтії), 4) люстрації як інструмент зведення політичних рахунків (висока вірогідність існування у всіх країнах за часів демократичного транзиту, так звана «дика люстрація», тобто без дотримання норм закону та процедур проведення; була і в НДР, і в Чехії, і в Польщі) [1]. Польська дослідниця А. Опалінська наголошувала, що при характеристиці люстрацій слід звертати увагу на об'єкти перевірки тобто, когя передбачалось перевіряти, чи окремі категорії громадян («люстрація часткова»), чи всі, через відкриття доступу до архівів («люстрація тотальна») [8, с. 31]. Крім вище визначених критеріїв для

характеристики люстрацій важливо враховувати, ще один – час їх проведення. У вітчизняних наукових дослідженнях фактично аксіоматичним стало твердження, що люстрації, є ефективними тільки на початку процесів системних змін, а на пізніх етапах трансформацій їх доцільність є сумнівною [3]. На наш погляд, подібне трактування є певною мірою передчасним, оскільки, питання про ефективність «пізніх люстрацій» для консолідації демократії, покращення якості демократичних інститутів достатньо не вивчено. Отже, аналізуючи досвід країн Центрально–Східної Європи можна виділяти люстрації ще двох типів – в залежності від часу їх проведення.

Перший, – люстрації «першої хвилі» («ранні люстрації»), здійснювалися на ранніх етапах трансформаційних змін, і у різний спосіб: («жорсткий») через заборону окремим категоріям громадян займати посади в органах публічної влади як це було в Німеччині і Чехії, так і «м'який» як у Польщі, Угорщині, Болгарії, відсторонення від державного управління шляхом оприлюднення та морального засудження.

Другий тип – «люстрації другої хвилі» (пізні люстрації), тобто люстраційні практики, що стали проводитися через десятків років від початку трансформації, зокрема у Румунії, Словаччині, Грузії, Україні. Специфікою люстрацій цієї групи було те, що, люстраційне законодавство включало не тільки аспекти декомунізації, а також й боротьбу із корупцією, бюрократією, зловживаннями державною владою за часів незалежності.

У подальших дослідженнях перспективним буде створення комплексних типологій та розширення параметрів класифікації, наприклад, за ефективністю, впливом на стабільність політичної системи, консолідації демократії, тощо. Але вже зараз можна стверджувати, що люстрації це багатоаспектний політичний процес, який мав місце у перехідний період в країнах Центрально–Східної Європи, із специфікою у часі проведення, масштабах та пріоритетах для кожної країни.

Чинники, що обумовлюють проведення люстрацій.

Наступне питання, що, на наш погляд, потребує з'ясування, чому в одних країнах таких як Чехія та Німеччина люстрації відбулись фактично одразу після повалення недемократичних режимів, а в інших, таких як Румунія, Грузія, Україна політичні еліти прийшли до необхідності проведення люстрацій тільки через десятиліття після початку процесів трансформації? Аналізуючи люстраційні практики у країнах ЦСЄ можна припустити, що здійснення/нездійснення процесу люстрацій на початку системних змін обумовлюють різні чинники, серед них, на наш погляд, найважливішими є наступні.

Перший, це тип демократичного транзиту (революційний чи переговорний). Чим більш революційний характер мав процес повалення недемократичного режиму, і більш радикальними були настрої і дії опозиції, тим вірогіднішим було виникнення розуміння і прагнення політичних еліт, які прийшли до влади, здійснити люстрації, причому у жорсткому варіанті через «відсторонення». Так, наприклад, події розвивалися у Чехії та НДР, де відбулась фактична капітуляція комуністичних режимів. І навпаки, якщо «падіння» недемократичного режиму стало результатом переговорів між владою і опозицією, шансів на проведення ранніх

люстрацій дуже мало, оскільки стара політична еліта буде намагатися зберегти, а з часом і посилити свій вплив на політичні процеси. Так, «переговорна трансформація» у Польщі обумовила затяжний і «м'який» характер люстрації. У перші місяці роботи «контрактового сейму» домінувала така атмосфера, що питання люстрації обговорювалися переважно шепотом у кулуарах, і незначна частина депутатів наважувалося підняти його публічно [5, с. 15]. А закон про люстрації з'явився тільки у 1997 р.

Другий чинник, – специфіка попереднього недемократичного режиму. Про залежність форми обраної люстрації від ступеню репресивності та ідеологічного насилля попереднього режиму в країні, писало багато авторів, зокрема Дж. Моран, довів, що чим вищим є ступень репресивності попереднього режиму тим більш вірогіднішою є «тверда» форма люстрації і навпаки. Тобто там де не допускалось ні «голосу, ні виходу» (можливість на протест та виїзд з країни) вимоги до більш жорстких форм розрахунку із минулим були сильнішими (НДР, Чехословаччина, Болгарія), і навпаки, там де допускався лібералізм – люстрації були здійснені у м'якій формі (Польщі, Угорщина) [6]. Л. Стан, також, стверджувала, що характер попереднього режиму був важливим для формування ставлення до нього за часів посткомунізму, оскільки правосуддя перехідного періоду реалізовувались більш активно і успішно там, де репресії, а не кооптація були основним методом забезпечення суспільної згоди [9, с. 262–269]. Н. Недельські, встановила зв'язок між рівнем легітимності попереднього режиму та виникненням контролеліт, а саме чим вищим є рівень недовіри до прорадянського режиму, тим більш вірогіднішим є формування антикомуністичних еліт та проведення ними політики декомунізації, і навпаки [7, с. 88].

Третій чинник – специфіка політики сучасного політичного режиму. Зокрема, Х. Уеш підкреслювала важливість конфігурації еліт на політичній арені, а саме вдалось чи ні колишнім комуністичним силам та їх політичним наступникам залишитися у владі після краху прорадянського режиму; і чим слабшою була їх електоральна підтримка тим простіше було здійснювати заходи по декомунізації, в тому числі і люстрації [11, с. 422].

Висновки. Таким чином, по–перше, результати проведеного дослідження, дозволяють визначити матрицю вивчення люстрацій у країнах Центрально–Східної Європи. Отже, характеризуючи люстрації слід враховувати модель, тобто в який спосіб вона здійснювалась: «жорсткий» (шляхом відсторонення колишніх співробітників спецслужб, та працівників державного та партійного апарату від публічної сфери), чи «м'який» через розкриття відомостей про певні дії і осіб, що вважалися злочинними та, головним чином, «моральне засудження»; а також такі критерії як: пріоритети у здійсненні люстрацій (поновлення історичної справедливості, захист демократії, презумпція колективної провини, зведення рахунків), масштаби (чи всіх громадян люстрували, чи окремі категорії), а також час проведення («люстрації ранні» чи «пізні»).

По–друге, у країнах Центрально–Східної Європи люстрації слід трактувати як інститут правосуддя перехідного періоду і невід'ємну складову процесів системної трансформації, що може здійснюватися, і на

ранніх етапах змін, і на більш пізніх. Не всім країнам вдалося провести люстрації на початку демократичного транзиту. Але, твердження, що люстрації є можливими і необхідними тільки на початку демократичного транзиту, на наш погляд, не відповідає дійсності. Люстраційні процедури можуть проводитися і через кілька десятиліть від початку змін і на відміну від ранніх, люстраційне законодавство «другої хвилі», включає не тільки питання декомунізації, але й боротьбу з корупцією, бюрократією та іншими злочинами вже за часів незалежності. Люстрації «пізні» потребують додаткового вивчення, зокрема, відкритим залишається питання їх ефективності та значення для консолідації демократії та покращення якості політичних інститутів.

По-третє, модель і тип люстрації обумовлюють, три головні чинники, – спосіб переходу до демократії (переговорний/революційний), рівень репресивності недемократичної системи та конфігурація політичних сил після падіння прорадянських режимів.

Список використаних джерел

1. Див.: Мінєнкова Н. С. Люстрація як політична практика посткомунізму: приклад Польщі // Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. – К., 2011. – Вип.53 (10). – С.503–510.
2. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А. М. Прохоров. – М.: Оsv. Энциклопедия, 1985. – 1600 с.
3. Шевчук С. Люстрація як ретроактивна справедливість: європейські стандарти захисту прав людини при переході до демократичного правління / Станіслав Шевчук // Юридичний журнал. – 2006. – №2. [Електронний ресурс] / Юридичний журнал. – Режим доступу до статті: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2140>.
4. David R. Lustration and Transitional Justice: Personnel Systems in the Czech Republic, Hungary, and Poland Philadelphia / Roman David. – PA: University of Pennsylvania Press, 2011. – 328 p.
5. Grzelak P. Wojna o lustrację / Piotr Grzelak. – Warszawa, TRIO, 2005. – 251 s.
6. Moran, John P. The Communists Torturers of Eastern Europe—Prosecute and Punish or Forgive and Forget // Communist and Post-Communist Studies. – 1994. – Vol.27. – №1. – P.95–109.
7. Nedelsky N. Divergent Responses to a Common Past: Transitional Justice in the Czech Republic and Slovakia / Nadia Nedelsky // Theory and Society. – 2004. – Vol.33. – №1. – P.65–115.
8. Opalińska A. Lustracja w Niemczech i Polsce / Agnieszka Opalińska. – Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy'ego Brandta Uniwersytetu Wrocławskiego, 2012. – 440 s.
9. Stan L. Transitional Justice in Eastern Europe and the former Soviet Union: Reckoning with the Communist Past / Stan Lavinia. – London: Routledge, 2009.
10. Teitel R. Transitional Justice Genealogy / Ruti Teitel // Harvard Human Rights Journal. – 2003. – Vol.16. – S.69–94.
11. Welsh H. Dealing with the Communist Past. Central and East European Experiences after 1990 / Helga A. Welsh // Europe-Asia Studies. – 1996. – Vol.48. – №3. – P.413–428.

References

1. Mینenkova N. E. Lustracja jak polityczna praktyka postkomunizmu: przykład Polshchi // Gіleя: naukovy visnyk: Zbirnyk naukovykh prac. – K., 2011. – Vyp.53 (10). – S.503–510.
2. Sovetsky encyklopedichesky slovar / Gl. red. A. M. Prohorov. – M.: Osv. Encyklopedia, 1985. – 1600 s.
3. Shevchuk S. Lustracja jak retroaktywna spravdliivist: evropejski standarty zahystu prav ludynty pry perechodi do demokratychnogo pravlinnia / Stanislav Shevchuk // Urydychny zurnal. – 2006. – №2. [Elektronny resurs] / Urydychny zurnal. – Rezym dostupu do statii: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2140>.
4. David R. Lustration and Transitional Justice: Personnel Systems in the Czech Republic, Hungary, and Poland Philadelphia / Roman David. – PA: University of Pennsylvania Press, 2011. – 328 p.
5. Grzelak P. Wojna o lustrację / Piotr Grzelak. – Warszawa, TRIO, 2005. – 251 s.
6. Moran, John P. The Communists Torturers of Eastern Europe—Prosecute and Punish or Forgive and Forget // Communist and Post-Communist Studies. – 1994. – Vol.27. – №1. – P.95–109.

7. Nedelsky N. Divergent Responses to a Common Past: Transitional Justice in the Czech Republic and Slovakia / Nadia Nedelsky // Theory and Society. – 2004. – Vol.33. – №1. – P.65–115.

8. Opalińska A. Lustracja w Niemczech i Polsce / Agnieszka Opalińska. – Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy'ego Brandta Uniwersytetu Wrocławskiego, 2012. – 440 s.

9. Stan L. Transitional Justice in Eastern Europe and the former Soviet Union: Reckoning with the Communist Past / Stan Lavinia. – London: Routledge, 2009.

10. Teitel R. Transitional Justice Genealogy / Ruti Teitel // Harvard Human Rights Journal. – 2003. – Vol.16. – S.69–94.

11. Welsh H. Dealing with the Communist Past. Central and East European Experiences after 1990 / Helga A. Welsh // Europe-Asia Studies. – 1996. – Vol.48. – №3. – P.413–428.

Minenkova N. E., PhD of history, assistant professor, post-doctoral course in National University of «Kyiv–Mohyla Academy» (Ukraine, Kyiv), minenkova@gmail.com

To the issue of lustration in Central–East Europe countries

Determined the concept of lustration as a part of system transformation in Central and Eastern Europe. Lustration considered as an instrument of transitional justice, that can be carried in different ways «hard» (suspension of certain categories of citizens from the public sphere) and «soft» (moral conviction of the fact of collaboration with undemocratic regime). Two types of lustration characterized: «early» and «late». Proved that the model and type of lustration is coursed mainly by three factors: type of transition (negotiation/revolutionary), level of repressiveness of previous regime and the configuration of political forces after the collapse of the pro-Soviet regime.

Keywords: lustration, transitional justice, systemic transformation.

Minenkova N. E., кандидат исторических наук, доцент, докторантка, Национальный университет «Киево–Могилянская Академия» (Украина, Киев), minenkova@gmail.com

K вопросу о люстрациях в Центрально–Восточной Европе

Определена специфика понятия «люстрация» как составляющей процессов системной трансформации в странах Центрально–Восточной Европы. Люстрации рассматриваются как инструмент правосудия переходного периода, которое может осуществляться различными способами: «жестким» (отстранение отдельных категорий граждан от публичной сферы) и «мягким» (моральное осуждение факта сотрудничества с недемократическим режимом). Охарактеризовано два типа люстраций: «ранние» и «поздние». Доказано, что модель и тип люстраций обуславливают, главным образом, три фактора: способ перехода (переговорный/революционный), уровень репрессивности предыдущего режима и конфигурация политических сил после падения прорадянских режимов.

Ключевые слова: люстрация, правосудие переходного периода, системная трансформация.

* * *

УДК 327.7

Плевако І. Г., кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, Національний університет «Острозька академія» (Україна, Острогор), ihor.plevako@oa.edu.ua

СИСТЕМА БЕЗПЕКИ КРАЇН МЕРКОСУР ЯК ГЕОПОЛІТИЧНА ПРОБЛЕМА

Автор пропонує аналіз геополітичної проблеми пошуку ефективної системи безпеки у латиноамериканському регіоні. Дослідник ставив за мету дослідити двосторонні та багатосторонні відносини південноамериканських країн, зокрема Бразилії, Аргентини, Чилі, Венесуели у сфері безпеки, опираючись на нормативно-правову джерельну базу, а також на вітчизняну й зарубіжну наукову літературу. Поставивши завдання проаналізувати здійснені кроки названих країн у пошуку дієвих механізмів безпеки, що могли б забезпечити захист країн МЕРКОСУР від викликів сучасності, автор окреслює три важливі передумови побудови безпекової ідентичності у «післяхолодновосний» період. По-перше, це зміни геополітичної кон'юнктури внаслідок послаблення впливу США на регіон; по-друге, функціонування механізмів співробітництва країн МЕРКОСУР, зокрема у форматі «2+2», розробка спільних планів дій; а по-третє, заходи, пов'язані із військовими навчаннями та участю у миротворчих кампаніях. Автор переконує, що процес позиціонування безпекової концепції і реалізація її на практиці виглядає також як регіональний феномен.

Ключові слова: Латинська Америка, геополітика, МЕРКОСУР, безпекова ідентичність, система латиноамериканської безпеки, UNASUR.